

Analysis and Identification of Geographical and Cultural Factors Influencing the Formation and Expansion of Drug Trafficking in Southern Kerman Province, with Emphasis on Security and Social Dimensions

Vahid Kiani^{1✉}, Niloufar Mirzaee Shah Jahanabadi²

1. (Corresponding Author) Department of Geography, Faculty of Literature and Humanities, University of Birjand, Birjand, Iran
Email: vkiani@birjand.ac.ir

2. Department of Geography, Faculty of Literature and Humanities, University of Birjand, Birjand, Iran
Email: niloufar.mirzaee@birjand.ac.ir

ARTICLE INFO

Article type:
Research Paper

Received:
4 January 2025
Received in revised form:
2 April 2025
Accepted:
23 April 2025
Available online:
9 June 2025

Keywords:
Drug Trafficking,
Spatial Analysis,
Geographical Factors,
Cultural Convergence,
Southern Kerman Province.

ABSTRACT

Background and Aim: Drug trafficking represents one of the most significant security and social challenges in the southern region of Kerman Province. Owing to its unique geographical position and proximity to the border provinces of Sistan and Baluchestan and Hormozgan, this area serves as a major corridor for narcotics transit. The present study aims to conduct a spatial analysis and identify the geographical, economic, and cultural factors that contribute to the emergence and spread of drug trafficking in the region, with a focus on its security and social aspects.

Methodology: This research employs a descriptive-analytical and survey-based approach. Data were collected through a researcher-designed questionnaire administered to 300 local residents of the southern counties of Kerman Province. Data analysis was carried out using the one-sample t-test and Pearson correlation coefficient.

Results: The geographical characteristics of the region—such as its vast expanse, transit routes, flat plains, and adjacency to border provinces—play a crucial role in the expansion of drug trafficking (with 70% of respondents confirming a strong influence). Moreover, economic and social factors including poverty, unemployment, weak security and cultural infrastructures, and linguistic, religious, and cultural affinities with neighboring provinces were found to have a significant impact on the intensification of trafficking. For instance, drug addiction (89.67%), lack of security equipment (87%), and economic hardship were identified as key contributing factors. Statistical indicators demonstrated a good fit for the conceptual model of the study.

Conclusion: Due to its distinctive geographical and structural characteristics, southern Kerman Province occupies a critical position in the dynamics of drug trafficking, setting it apart from other border regions. Effective countermeasures require a multidimensional approach that not only strengthens border control but also prioritizes economic, cultural, and social development in the region.

Citation: Kiani, V., & Mirzaee Shah Jahanabadi, N. (2025). Analysis and Identification of Geographical and Cultural Factors Influencing the Formation and Expansion of Drug Trafficking in Southern Kerman Province, with Emphasis on Security and Social Dimensions. *Journal of Police Geography*, 13 (49), 73-93.
<http://doi.org/10.22034/pogra.2025.1283429.1556>

© The Author(s)

Publisher: Security Sciences and Social Studies Research Institute, NAJA.

This is an open access article under the CC BY NC license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

تحلیل و شناسایی عوامل جغرافیایی و فرهنگی مؤثر بر شکل‌گیری و گسترش پدیده قاچاق مواد مخدر در جنوب استان کرمان با تأکید بر ابعاد امنیتی و اجتماعی

وحید کیانی^۱✉، نیلوفر میرزایی شاه جهان‌آبادی^۲

۱- نویسنده مسئول، گروه جغرافیا، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه بیرجند، بیرجند، ایران. رایانامه: vkiani@birjand.ac.ir
۲- گروه جغرافیا، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه بیرجند، بیرجند، ایران. رایانامه: niloufar.mirzaee@birjand.ac.ir

چکیده	اطلاعات مقاله
زمینه و هدف: قاچاق مواد مخدر یکی از مهم‌ترین چالش‌های امنیتی و اجتماعی جنوب استان کرمان است که به دلیل موقعیت جغرافیایی خاص و هم‌جواری با استان‌های مرزی سیستان و بلوچستان و هرمزگان، به‌عنوان کریدور اصلی انتقال مواد مخدر شناخته می‌شود. هدف پژوهش حاضر، تحلیل فضایی و شناسایی عوامل جغرافیایی، اقتصادی و فرهنگی مؤثر بر شکل‌گیری و گسترش قاچاق مواد مخدر در این منطقه با رویکردی امنیتی و اجتماعی است. روش پژوهش: روش این پژوهش توصیفی - تحلیلی و پیمایشی است. داده‌ها با پرسش‌نامه محقق ساخته از ۳۰۰ نفر از افراد بومی شهرستان‌های جنوبی استان کرمان جمع‌آوری شد. تحلیل داده‌ها با آزمون تی تک نمونه و ضریب همبستگی پیرسون انجام گردید. یافته‌ها: موقعیت جغرافیایی منطقه از جمله وسعت استان، مسیرهای ترانزیت، وجود دشتهای هموار و مجاورت با استان‌های مرزی نقش بسیار مهمی در گسترش قاچاق داشته است (۷۰٪). تأیید تأثیر زیاد). همچنین، عوامل اقتصادی و اجتماعی چون فقر، بیکاری، ضعف زیرساخت‌های امنیتی و فرهنگی، و همگرایی‌های زبانی، مذهبی و فرهنگی با استان‌های هم‌جوار به‌طور معناداری در افزایش قاچاق مؤثر بودند. برای نمونه، افزایش اعتیاد با ۸۹٫۶۷٪، کمبود تجهیزات امنیتی با ۸۷٪ و مشکلات اقتصادی به‌عنوان عوامل کلیدی مطرح شدند. شاخص‌های آماری نشان‌دهنده برازش مناسب مدل مفهومی تحقیق بود. نتیجه‌گیری: قاچاق مواد مخدر در جنوب کرمان به دلیل ویژگی‌های جغرافیایی و ساختاری این منطقه اهمیت ویژه‌ای دارد و آن را از سایر مناطق مرزی متمایز می‌کند. مقابله مؤثر با این پدیده نیازمند رویکردی چندبعدی است که علاوه بر تقویت نظارت مرزی، به توسعه اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی منطقه توجه ویژه‌ای داشته باشد.	نوع مقاله: مقاله پژوهشی تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۰/۱۵ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۰۱/۱۳ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۲/۰۳ تاریخ چاپ: ۱۴۰۴/۰۳/۱۹ واژگان کلیدی: قاچاق مواد مخدر، تحلیل فضایی، عوامل جغرافیایی، همگرایی فرهنگی، جنوب استان کرمان.

استناد: کیانی، وحید و میرزایی شاه جهان‌آبادی، نیلوفر. (۱۴۰۴). تحلیل و شناسایی عوامل جغرافیایی و فرهنگی مؤثر بر شکل‌گیری و گسترش پدیده قاچاق مواد مخدر در جنوب استان کرمان با تأکید بر ابعاد امنیتی و اجتماعی. *مجله پژوهش‌نامه جغرافیای انتظامی*، ۱۳ (۴۹)، ۹۳-۷۳.

<http://doi.org/10.22034/pogra.2025.1283429.1556>

مقدمه

قاچاق مواد مخدر یکی از چالش‌های مهم امنیتی و اجتماعی در بسیاری از کشورها به شمار می‌آید که تأثیرات قابل توجهی بر اقتصاد و ساختارهای اجتماعی دارد (دفتر مقابله با مواد مخدر و جرم سازمان ملل متحد، ۲۰۲۳: ۱۲). در ایران، این پدیده به‌ویژه در مناطق مرزی و هم‌جوار با کشورهای تولیدکننده مواد مخدر، اهمیت ویژه‌ای دارد (رحیمی و حسینی، ۱۴۰۰: ۴۵). استان کرمان به دلیل موقعیت جغرافیایی خاص و همسایگی با استان‌های مرزی سیستان و بلوچستان و هرمزگان، به‌عنوان یکی از کریدورهای اصلی انتقال مواد مخدر شناخته می‌شود؛ بنابراین، مطالعه عوامل مؤثر بر شکل‌گیری و گسترش قاچاق در این منطقه ضروری است (کریمی و همکاران، ۱۳۹۹: ۷۸).

موقعیت جغرافیایی این منطقه، شامل وسعت استان، وجود مسیرهای ترانزیتی، شرایط اقلیمی خاص و پراکندگی جمعیتی، پایه‌های فیزیکی شکل‌گیری شبکه‌های قاچاق را تشکیل می‌دهد. تحقیقات نشان می‌دهد که مناطق گذرگاهی و هم‌جوار با مرزهای فعال قاچاق، بستر مناسبی برای این فعالیت‌ها فراهم می‌آورند (قربانی و عزیزی، ۱۴۰۰: ۱۳۴). علاوه بر این، عوامل فرهنگی و اجتماعی مانند همگرایی‌های زبانی، مذهبی و قبیله‌ای، نقش مهمی در تسهیل یا مقابله با قاچاق ایفا می‌کنند؛ این همگرایی‌ها می‌توانند موجب تقویت شبکه‌های قاچاق یا شکل‌گیری مقاومت محلی شوند (محمدی و فرهادی، ۱۴۰۰: ۵۶).

از سوی دیگر، وضعیت اقتصادی نامطلوب، فقر، بیکاری و ضعف زیرساخت‌های امنیتی و فرهنگی باعث افزایش آسیب‌پذیری منطقه شده و زمینه‌ساز گسترش قاچاق مواد مخدر می‌گردد (احمدی و همکاران، ۱۳۹۹: ۱۱۲؛ خسروی و رحمانیان، ۱۳۹۸: ۶۷). مطالعات محلی در جنوب استان کرمان نیز نشان داده‌اند که همگرایی فرهنگی با استان‌های هم‌جوار و شرایط خاص اقتصادی - جغرافیایی این منطقه را به کانونی مهم برای فعالیت‌های قاچاق تبدیل کرده است (صادقی و نوری، ۱۴۰۱: ۹۹). با توجه به پیچیدگی این عوامل، پژوهش حاضر با رویکرد توصیفی - تحلیلی و استفاده از روش‌های پیمایشی، به تحلیل فضایی و شناسایی دقیق ابعاد جغرافیایی، فرهنگی و اقتصادی این پدیده در جنوب استان کرمان می‌پردازد. هدف اصلی، ارائه فهمی جامع و دقیق است که بتواند راهگشای سیاست‌گذاری‌های مؤثر در حوزه امنیت و توسعه اجتماعی باشد. سه سؤال اصلی پژوهش عبارت‌اند از: ۱- تأثیر موقعیت جغرافیایی منطقه بر شکل‌گیری و گسترش قاچاق مواد مخدر، ۲- عوامل اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر رواج قاچاق، ۳- نقش همگرایی‌های زبانی، مذهبی و فرهنگی در تسهیل یا مقابله با این پدیده در جنوب استان کرمان، به‌ویژه در ارتباط با استان‌های سیستان و بلوچستان و هرمزگان.

جعفریان و همکاران (۱۳۹۰)، «عوامل جغرافیایی مؤثر بر قاچاق مواد مخدر از مرز استان هرمزگان» هدف پژوهش شناسایی عوامل جغرافیایی مؤثر بر قاچاق مواد مخدر و علت تغییر مسیر ترانزیت به استان هرمزگان بود. روش تحقیق پیمایشی بود و نتایج نشان داد عوامل طبیعی چون کوهستان، دریا، بیابان، راه‌های مواصلاتی و همچنین عوامل انسانی مانند بیکاری، اقتصاد و تجهیزات امنیتی، زمینه‌ساز قاچاق شده‌اند.

زرقانی و رضوی‌نژاد (۱۳۹۲)، «ژئوپلیتیک مواد مخدر و تأثیر آن بر امنیت مرز و مناطق مرزی شرقی» این تحقیق به تحلیل بازیگران سطح جهانی، منطقه‌ای و محلی در تجارت مواد مخدر پرداخت. هدف بررسی اثرات قاچاق مواد مخدر افغانستان بر امنیت ایران بود. نتایج نشان داد ایران به دلیل همسایگی با افغانستان و قرار داشتن در مسیر ترانزیت، از نظر امنیتی، سیاسی، اجتماعی و اقتصادی مورد تهدید جدی است.

مداح و خیرخواهان (۱۳۹۳)، «بررسی عوامل مؤثر بر ارتکاب جرم در بین مجرمان سرقت و مواد مخدر» هدف مطالعه بررسی اثرات بیکاری، فقر و عوامل اجتماعی بر جرائم بود. روش تحقیق توصیفی بود و یافته‌ها نشان دادند تأثیر بیکاری بر گرایش به جرائم مواد مخدر شدیدتر از تأثیر بر جرائم سرقت است.

سراج‌زاده و عزیززاده (۱۳۹۳)، «برساخت اجتماعی مواد مخدر و اعتیاد در شهرستان رودبار جنوب» پژوهش به بررسی دیدگاه افراد درگیر با قاچاق مواد مخدر پرداخت و با روش مشاهده و مصاحبه انجام شد. نتایج نشان داد فرهنگ رسمی و فرهنگ بومی در فهم و پذیرش اعتیاد و قاچاق متفاوت است و در فرهنگ بومی این پدیده‌ها عادی و بهنجار تلقی می‌شود.

ویسی و محمدی‌نژاد (۱۳۹۵)، «تأثیر قاچاق مواد مخدر بر امنیت اجتماعی استان کرمان» هدف پژوهش بررسی رابطه قاچاق مواد مخدر با کاهش امنیت اجتماعی بود. روش تحقیق توصیفی - تحلیلی بود و نتایج نشان داد شهرستان‌هایی که تحت نفوذ قاچاقچیان قرار دارند از نظر امنیتی وضع نامطلوب‌تری نسبت به سایر شهرستان‌ها دارند.

ربانی اصل (۱۳۹۷)، «میزان تأثیر قاچاق مواد مخدر بر احساس امنیت اجتماعی شهرستان سراوان» هدف بررسی تأثیر قاچاق بر احساس امنیت اجتماعی بود. روش تحقیق توصیفی - تحلیلی بود و یافته‌ها نشان دادند احساس امنیت جانی و مالی بیشترین تأثیر منفی و احساس امنیت اخلاقی و فکری کمترین تأثیر را از قاچاق مواد مخدر دارند.

موسی پور عسکری، بلندیان و مرتضویان (۱۴۰۲) در پژوهش خود به آسیب‌شناسی فرآیند سیاست‌گذاری امنیتی انتظامی مقابله با ترانزیت مواد مخدر در استان کرمان پرداختند. یافته‌های این مطالعه نشان‌دهنده وجود ضعف‌های جدی در هماهنگی میان نهادهای مسئول و نقص در سیاست‌های اجرایی است که منجر به ناکارآمدی کنترل مرزها و افزایش گسترش قاچاق مواد مخدر شده است. مؤلفان بر لزوم بازنگری ساختاری در فرایند تصمیم‌سازی و تقویت همکاری بین دستگاه‌های ذی‌ربط برای ارتقای اثربخشی سیاست‌های مقابله‌ای تأکید کرده‌اند.

ریوتر و ماجموندار (۲۰۱۵)، «درک بازار غیرقانونی مواد مخدر در آمریکا» هدف تحلیل ساختار و عملکرد بازار قاچاق مواد مخدر در آمریکا است. روش تحقیق ترکیبی از داده‌های کمی و کیفی بوده است. یافته‌ها نشان می‌دهد که بازار قاچاق پیچیده و چندلایه است و عوامل متعددی در توسعه آن نقش دارند.

کیلر، کولکینز و ریوتر (۲۰۱۶)، «دینامیک بازار مواد مخدر و پاسخ‌های سیاستی» هدف بررسی تأثیر سیاست‌های مقابله با قاچاق مواد مخدر بر بازارهای غیرقانونی است. روش تحقیق تحلیل داده‌های آماری و مدل‌سازی اقتصادی است. نتایج نشان می‌دهد که سیاست‌های سخت‌گیرانه گاهی موجب تغییر مسیر قاچاق و پیچیدگی بیشتر بازار می‌شوند.

ویلیامز، براون و تیلور (۲۰۱۸)، «شبکه‌های اجتماعی و قاچاق مواد مخدر: نقش پیوندهای فرهنگی» هدف بررسی نقش شبکه‌های اجتماعی و فرهنگی در قاچاق مواد مخدر است. روش تحقیق کیفی و تحلیل شبکه‌های اجتماعی است. نتایج نشان می‌دهد که پیوندهای فرهنگی و اجتماعی به‌طور قابل‌توجهی در تسهیل قاچاق نقش دارند.

میلر و ریورا (۲۰۱۹)، «قاچاق مواد مخدر و امنیت مرزی» هدف بررسی تأثیر سیاست‌های امنیتی مرزی بر قاچاق مواد مخدر است. روش تحقیق تحلیل سیاست‌ها و داده‌های آماری است. نتایج نشان می‌دهد که تقویت نظارت مرزی تا حدی قاچاق را کاهش می‌دهد اما به‌تنهایی کافی نیست.

جانسون و اسمیت (۲۰۲۰)، «نقش جغرافیا در قاچاق مواد مخدر» هدف مطالعه نقش عوامل جغرافیایی در قاچاق مواد مخدر است. روش تحقیق تحلیل فضایی و داده‌های مکانی است. یافته‌ها مسیرهای ترانزیتی و ویژگی‌های جغرافیایی خاص را به‌عنوان عوامل مهم معرفی کرده‌اند.

فلدمن (۲۰۲۱)، «قاچاق مواد مخدر و امنیت منطقه‌ای در خاورمیانه» هدف تحلیل تأثیر قاچاق مواد مخدر بر امنیت منطقه‌ای است. روش تحلیل اسناد و داده‌های امنیتی است. نتایج بیانگر این است که قاچاق مواد مخدر یکی از عوامل بی‌ثباتی در خاورمیانه است.

تیلور و گرین (۲۰۲۱)، «عوامل اقتصادی-اجتماعی و قاچاق مواد مخدر» هدف بررسی تأثیر عوامل اقتصادی و اجتماعی بر قاچاق مواد مخدر است. روش تحقیق کمی و تحلیل داده‌های جمعیتی است. نتایج نشان می‌دهد که بیکاری و فقر از عوامل کلیدی در افزایش قاچاق هستند.

ابتکار جهانی علیه جرم سازمان‌یافته فراملی (۲۰۲۰)، «زیر سایه: اقتصادهای غیرقانونی در ایران» هدف مطالعه اقتصاد غیررسمی و قاچاق مواد مخدر در ایران است. روش تحقیق کیفی با مصاحبه‌های میدانی است.

اداره مقابله با مواد مخدر سازمان ملل (۲۰۲۳)، «گزارش جهانی مواد مخدر ۲۰۲۳» هدف بررسی روندهای جهانی قاچاق مواد مخدر است. روش تحقیق مبتنی بر تحلیل داده‌های آماری و گزارش‌های کشورهای عضو است. نتایج نشان می‌دهد که قاچاق مواد مخدر همچنان تهدیدی بزرگ برای امنیت و سلامت عمومی در جهان است.

مقاله حاضر در مقایسه با تحقیقات قبلی، با رویکردی توصیفی - تحلیلی و مبتنی بر تحلیل فضایی، به‌صورت جامع و دقیق عوامل جغرافیایی، اقتصادی و فرهنگی مؤثر بر قاچاق مواد مخدر در جنوب استان کرمان را با تأکید بر ابعاد امنیتی و اجتماعی بررسی کرده است. برخلاف برخی پژوهش‌های پیشین که غالباً به مسائل کلی‌تر یا مناطق مرزی دیگر مانند هرمزگان یا خراسان رضوی پرداخته‌اند، این مقاله با استفاده از داده‌های پیمایشی محلی از ۳۰۰ نفر بومی و تحلیل‌های آماری پیشرفته، چارچوب مفهومی دقیق‌تر و مدل آماری مستحکمی برای شناخت عوامل مؤثر ارائه می‌دهد و تأکید ویژه‌ای بر همگرایی فرهنگی - اجتماعی در این منطقه دارد که در تحقیقات قبلی کمتر به این ابعاد توجه شده بود.

مبانی نظری

قاچاق مواد مخدر به‌عنوان یکی از پیچیده‌ترین پدیده‌های جرم سازمان‌یافته، ابعاد متعددی از جمله جغرافیایی، فرهنگی، اقتصادی و امنیتی دارد که در مطالعات بین‌المللی موردتوجه گسترده قرار گرفته است. در این بخش، با بهره‌گیری از جدیدترین رویکردها و نظریه‌های علمی، چارچوب نظری پژوهش حاضر در زمینه تحلیل عوامل جغرافیایی و فرهنگی مؤثر بر قاچاق مواد مخدر در جنوب استان کرمان ارائه می‌شود.

نظریه‌های جغرافیای جرم و تحلیل فضایی

نظریه جغرافیای جرم بر نقش مکان و ویژگی‌های جغرافیایی در شکل‌گیری و گسترش جرم تأکید دارد (Johnson, & Smith, 2020: 104). این رویکرد معتقد است که موقعیت‌های استراتژیک جغرافیایی مانند گذرگاه‌های مرزی، مسیرهای ترانزیتی و مناطق با ضعف نظارت امنیتی، کانون‌های اصلی قاچاق مواد مخدر هستند. مطالعات نشان می‌دهد که در مناطق مرزی و گذرگاه‌های طبیعی، قاچاقچیان از ضعف نظارت و شرایط محیطی بهره‌برداری می‌کنند (غربانی و عزیزی، ۲۰۲۲: ۱۳۲). همچنین، تحلیل فضایی به شناسایی مسیرهای کلیدی قاچاق و نقاط آسیب‌پذیر کمک می‌کند (Dorn et al., 2022: 18).

نظریه شبکه‌های اجتماعی و فرهنگی

نظریه شبکه‌های اجتماعی بر اهمیت روابط اجتماعی، فرهنگی و مذهبی در تسهیل قاچاق مواد مخدر تأکید دارد (Williams et al., 2018:83). این نظریه بیان می‌کند که پیوندهای قبیله‌ای و فرهنگی، شبکه‌های قاچاق را تقویت و پایداری می‌بخشند. در مناطق مرزی با همگرایی‌های فرهنگی، قاچاقچیان از اعتماد و ارتباطات اجتماعی برای حفظ و توسعه شبکه‌های خود بهره می‌برند (محمدی و فرهادی، ۲۰۲۱: ۵۳). این دیدگاه نشان می‌دهد که مقابله مؤثر با قاچاق نیازمند درک عمیق از ساختارهای اجتماعی و فرهنگی منطقه است.

نظریه‌های اقتصادی و اجتماعی

نظریه‌های اقتصادی به بررسی نقش محرومیت اقتصادی، فقر و بیکاری در گرایش به قاچاق مواد مخدر می‌پردازند (Taylor & Green, 2021:59). این نظریه‌ها تأکید دارند که شرایط نامطلوب اقتصادی، افراد را به سمت فعالیت‌های غیرقانونی سوق می‌دهد. همچنین، ضعف زیرساخت‌های امنیتی و آموزشی در مناطق مرزی، موجب افزایش آسیب‌پذیری در برابر قاچاق می‌شود (احمدی و همکاران، ۱۳۹۹: ۱۱۵). از این رو، توسعه اقتصادی و اجتماعی به‌عنوان بخشی از راهکارهای مقابله با قاچاق مطرح است.

نظریه‌های سازمانی و بازارهای قاچاق

مطالعات اخیر نشان می‌دهد که بازارهای قاچاق مواد مخدر به‌صورت شبکه‌های سازمان‌یافته و پیچیده عمل می‌کنند که شامل بازیگران مختلف با نقش‌های تخصصی هستند (Dorn et al., 2022:25). این شبکه‌ها دارای ساختارهای سلسله‌مراتبی و همکاری‌های بین‌المللی بوده و از فناوری‌های نوین برای پنهان‌سازی فعالیت‌های خود استفاده می‌کنند (Marat & Botoeva, 2022:10). در این چارچوب، تحلیل ساختار بازار و رفتار بازیگران کلیدی اهمیت ویژه‌ای دارد.

تأثیر فناوری و جهانی‌شدن

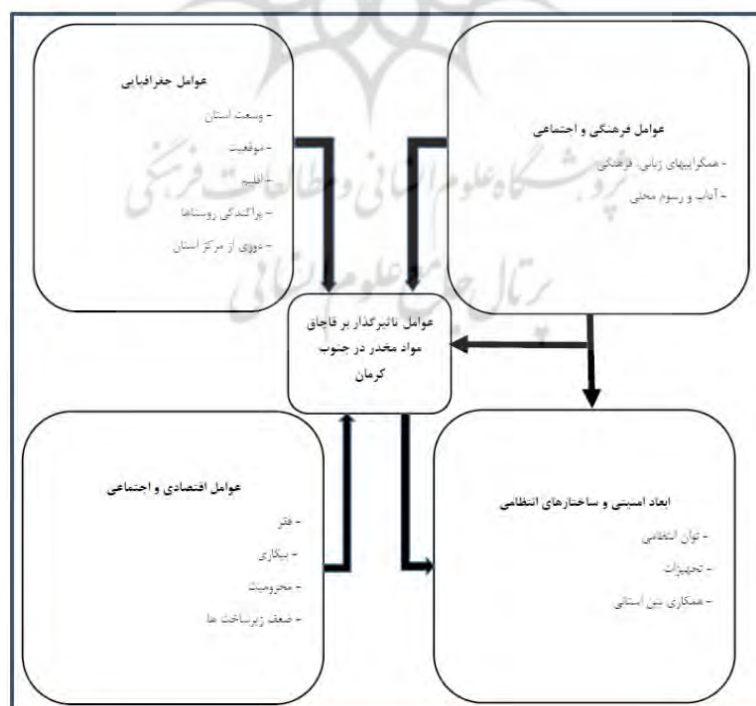
پیشرفت فناوری و جهانی‌شدن، قاچاق مواد مخدر را پیچیده‌تر کرده است (Chaudhary, 2024:4720). قاچاقچیان از فناوری‌های نوین مانند ارتباطات رمزگذاری شده، ارزهای دیجیتال و حمل‌ونقل چندوجهی بهره می‌برند (کمیسون بین‌المللی کنترل مواد مخدر، ۲۰۲۳: ۱۶). جهانی‌شدن تجارت و حمل‌ونقل دریایی نیز فرصت‌های جدیدی برای قاچاقچیان فراهم کرده است (Manet, 2025:9).

رویکردهای مقابله‌ای و سیاست‌های امنیتی

مطالعات نشان می‌دهد که رویکردهای صرفاً امنیتی برای مقابله با قاچاق ناکافی است و باید با توسعه اقتصادی، فرهنگی و همکاری‌های منطقه‌ای همراه باشد (Miller & Rivera, 2019:55). سیاست‌های موفق ترکیبی از تقویت نظارت مرزی، برنامه‌های کاهش آسیب و همکاری‌های بین‌المللی را شامل می‌شوند (Feldman, 2021:130). همچنین، شفافیت و مقابله با فساد در نهادهای امنیتی از عوامل کلیدی در موفقیت این سیاست‌ها است (Marat & Botoeva, 2022:15). (جدول ۱).

جدول ۱. چارچوب مفهومی تحقیق

محور نظری	تعریف و مفهوم کلیدی	نظریه‌ها و رویکردها	نقش در قاچاق مواد مخدر	منابع نمونه
نظریه جغرافیای جرم	تأکید بر نقش موقعیت جغرافیایی، مسیرهای ترانزیتی و ویژگی‌های مکانی در وقوع جرم	تحلیل فضایی، نقشه‌برداری جرم، نظریه کریدورهای قاچاق	شناسایی گذرگاه‌های مرزی و نقاط آسیب‌پذیر، تعیین مسیرهای اصلی قاچاق	Johnson & Smith (2020), Ghorbani & Azizi (2022), Dorn et al. (2022)
نظریه شبکه‌های اجتماعی و فرهنگی	اهمیت روابط اجتماعی، فرهنگی و مذهبی در شکل‌گیری و پایداری شبکه‌های قاچاق	نظریه شبکه‌های اجتماعی، نظریه همگرایی فرهنگی	تسهیل ارتباطات قاچاقچیان، تقویت اعتماد و همکاری در شبکه‌های قاچاق	Williams et al. (2018), Mohammadi & Farhadi (2021)
نظریه‌های اقتصادی و اجتماعی	بررسی تأثیر فقر، بیکاری، محرومیت اقتصادی و ضعف زیرساخت‌ها بر گرایش به قاچاق	نظریه محرومیت اقتصادی، فرصت‌های محدود	محرك‌های اقتصادی قاچاقچیان، افزایش آسیب‌پذیری مناطق مرزی	Taylor & Green (2021), Ahmadi et al. (2020)
نظریه‌های سازمانی و بازار قاچاق	ساختار شبکه‌های قاچاق، سلسله‌مراتب و همکاری بین‌المللی در بازار غیرقانونی	نظریه سازمان‌های جرم، تحلیل بازارهای غیررسمی	پیچیدگی و چندلایه بودن بازار قاچاق، استفاده از فناوری‌های نوین برای پنهان‌سازی	Dorn et al. (2022), Marat & Botoeva (2022)
تأثیر فناوری و جهانی‌شدن	نقش فناوری‌های نوین و جهانی‌شدن در تغییر ساختار و روش‌های قاچاق	نظریه جهانی‌شدن، فناوری‌های نوین در جرم سازمان‌یافته	استفاده از ارتباطات رمزگذاری شده، ارزهای دیجیتال، حمل‌ونقل چندوجهی، افزایش پیچیدگی مقابله	Chaudhary (2024), INCB (2023), Manet (2025)
رویکردهای مقابله‌ای و سیاست‌ها	ترکیب اقدامات امنیتی، توسعه اقتصادی و همکاری‌های منطقه‌ای برای مقابله با قاچاق	سیاست‌های امنیتی، برنامه‌های کاهش آسیب، همکاری‌های بین‌المللی	تقویت نظارت مرزی، کاهش آسیب، شفافیت و مقابله با فساد، همکاری‌های بین‌المللی	Miller & Rivera (2019), Feldman (2021), European Commission (2023)

شکل ۱. مدل مفهومی تحقیق

روش پژوهش

روش تحقیق این پژوهش توصیفی - تحلیلی و مبتنی بر رویکرد پیمایشی است که باهدف بررسی عوامل جغرافیایی، فرهنگی و اجتماعی مؤثر بر قاچاق مواد مخدر در جنوب استان کرمان انجام شده است. جامعه آماری شامل کلیه افراد بومی ساکن در شهرستان‌های جنوبی استان کرمان بود که نمونه‌گیری از طریق روش سهمیه‌ای و با حجم ۳۰۰ نفر بر اساس فرمول کوکران انجام شد. ابزار گردآوری داده‌ها پرسش‌نامه محقق ساخته شامل ۳۵ گویه در سه حوزه موقعیت جغرافیایی منطقه، عوامل مؤثر بر قاچاق و همگرایی‌های زبانی، مذهبی و فرهنگی بود که روایی آن به تأیید کارشناسان و پایایی آن با آلفای کرونباخ در بازه ۰.۸۸ تا ۰.۹۲ رسید. داده‌ها پس از تحلیل توصیفی با آزمون‌های کولموگروف-اسمیرنوف و شاپیرو-ویلک برای سنجش نرمال بودن توزیع و سپس با استفاده از نرم‌افزار SPSS تحلیل شد و روابط مدل مفهومی نیز با مدل یابی معادلات ساختاری مورد ارزیابی قرار گرفت.

یافته‌ها

در این پژوهش، سه متغیر اصلی موردبررسی قرارگرفته‌اند که عبارت‌اند از: موقعیت جغرافیایی منطقه، عوامل مؤثر بر قاچاق مواد مخدر، و هم‌جواری با استان‌های سیستان و بلوچستان و هرمزگان. شاخص‌های آمار توصیفی این متغیرها به شرح زیر است: (جدول ۲).

جدول ۲. شاخص‌های آمار توصیفی برای متغیرهای پژوهش

متغیر	میانگین	انحراف معیار	واریانس	حداقل	حداکثر
موقعیت جغرافیایی منطقه	۴/۱۶	۰/۵۹	۰/۳۵	۲/۳۰	۵
عوامل مؤثر بر قاچاق	۴/۶۰	۰/۴۳	۰/۱۸	۲/۵۰	۵
هم‌جواری با استان‌های سیستان و بلوچستان و هرمزگان	۴/۵۷	۰/۵۳	۰/۲۹	۲/۲۷	۵

این آمار نشان می‌دهد که به‌طورکلی، پاسخ‌دهندگان به اهمیت بالای هر سه متغیر در شکل‌گیری و گسترش پدیده قاچاق مواد مخدر اشاره کرده‌اند، به‌ویژه عوامل مؤثر بر قاچاق و هم‌جواری با استان‌های مرزی که میانگین‌های بالاتری دارند.

بررسی نرمال بودن توزیع داده‌های جمع‌آوری شده

نرمال بودن توزیع داده‌ها یکی از پیش‌فرض‌های اساسی در تحلیل‌های آماری چندمتغیره است که عدم رعایت آن می‌تواند اعتبار برخی آزمون‌ها مانند آزمون‌های t را تحت تأثیر قرار دهد. اهمیت بررسی نرمال بودن به این دلیل است که بسیاری از روش‌های آماری پارامتریک، از جمله آزمون‌های t و تحلیل‌های رگرسیونی، بر فرض نرمال بودن داده‌ها استوار هستند.

روش‌های مختلفی برای سنجش نرمال بودن توزیع داده‌ها وجود دارد که عمدتاً به سه دسته تقسیم می‌شوند:

استفاده از شاخص‌های توصیفی مانند ضریب چولگی (Skewness) و ضریب کشیدگی (Kurtosis)

استفاده از نمودارهای آماری مانند نمودار احتمال نرمال و هیستوگرام

استفاده از آزمون‌های آماری مانند آزمون کلموگروف-اسمیرنوف و آزمون شاپیرو-ویلک

با توجه به حجم بالای نمونه در این پژوهش، استفاده از شاخص‌های توصیفی و نمودارهای احتمال نرمال به عنوان روش‌های مناسب‌تر برای بررسی نرمال بودن داده‌ها انتخاب شده است، زیرا در نمونه‌های بزرگ، آزمون‌های آماری ممکن است حساسیت بیش از حد داشته و نتایج قابل اتکایی ارائه ندهند.

شاخص‌های توصیفی نرمال بودن

ضریب چولگی و کشیدگی دو شاخص کلیدی برای ارزیابی نرمال بودن توزیع داده‌ها هستند. به طور کلی، اگر مقادیر این شاخص‌ها در بازه ± 2 قرار داشته باشند، توزیع داده‌ها به عنوان نرمال تلقی می‌شود. نتایج به دست آمده برای متغیرهای پژوهش به شرح زیر است (جدول ۳).

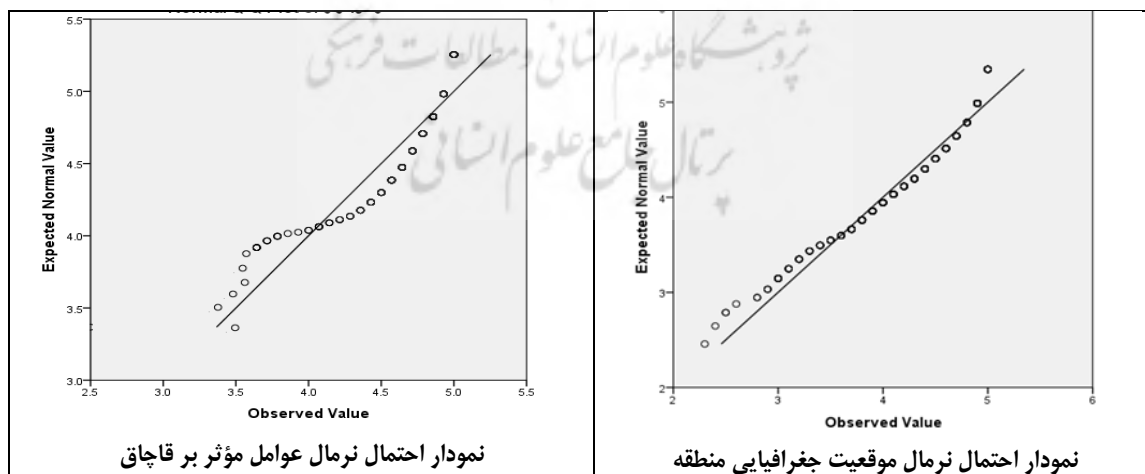
همان‌طور که مشاهده می‌شود، تمامی مقادیر چولگی و کشیدگی در محدوده قابل قبول ± 2 قرار دارند که نشان دهنده نرمال بودن توزیع داده‌ها است.

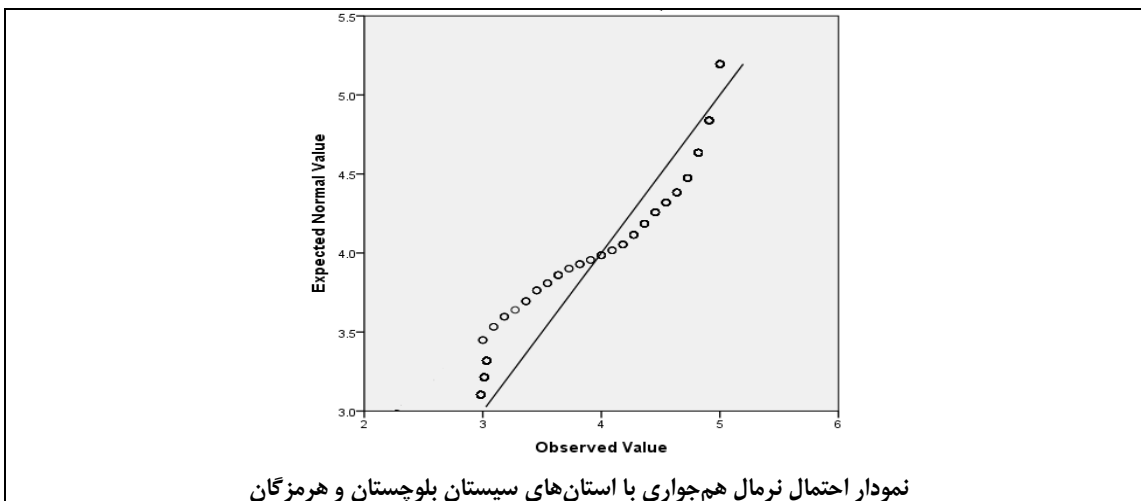
علاوه بر شاخص‌های توصیفی، نمودارهای احتمال نرمال برای هر سه متغیر نیز بررسی شده‌اند (شکل ۲). این نمودارها نشان می‌دهند که نقاط داده‌ها به صورت تقریباً خطی در امتداد خط نرمال قرار گرفته‌اند، که تأییدکننده نرمال بودن توزیع داده‌ها است.

با توجه به مقادیر ضریب چولگی و کشیدگی و همچنین بررسی نمودارهای احتمال نرمال، می‌توان نتیجه گرفت که توزیع داده‌های مربوط به متغیرهای موقعیت جغرافیایی منطقه، عوامل مؤثر بر قاچاق و هم‌جواری با استان‌های سیستان و بلوچستان و هرمزگان دارای نرمال بودن کافی است. بنابراین، استفاده از آزمون‌های پارامتریک مانند آزمون t و تحلیل‌های رگرسیونی در این پژوهش معتبر و قابل اتکا خواهد بود.

جدول ۳. شاخص‌های آمار توصیفی برای بررسی نرمال بودن داده‌ها

متغیر	چولگی	کشیدگی
موقعیت جغرافیایی منطقه	-۰/۷۰	-۰/۰۵
عوامل مؤثر بر قاچاق	-۱/۰۴	۱/۴۶
هم‌جواری با استان‌های سیستان و بلوچستان و هرمزگان	-۱/۷۳	۱/۶۱

شکل ۲. نمودارهای احتمال نرمال

بررسی ارتباط بین ابعاد و گویه‌ها و ارزیابی نیکویی برازش مدل ساختاری

تحلیل بار عاملی گویه‌ها

جدول (۴-) ضرایب بار عاملی گویه‌های پرسشنامه را نشان می‌دهد که بیانگر میزان همبستگی هر گویه با عامل مربوطه است. نتایج نشان می‌دهد که تمامی گویه‌ها دارای بار عاملی بالاتر از ۰.۳ هستند که معیار حداقل بار عاملی قابل قبول در تحلیل عاملی است (Hair et al., 2019) همچنین، آماره t برای همه گویه‌ها بالاتر از مقدار بحرانی ۱.۹۶ (در سطح معنی‌داری کمتر از ۰.۰۵) است که نشان‌دهنده معناداری بارهای عاملی می‌باشد. این امر بیانگر صحت انتخاب گویه‌ها و همبستگی قوی آن‌ها با ابعاد مربوطه است و از اعتبار ساختاری پرسشنامه حکایت دارد. به‌طور خاص، گویه‌هایی مانند «دور بودن از مرکز استان» (بار عاملی ۰.۷۸، $t=8.89$) و «وجود هنجارها، سنت‌ها و رسوم خاص قومی و قبیله‌ای» (بار عاملی ۰.۸۰، $t=10.12$) بیشترین بار عاملی را نشان می‌دهند که اهمیت بالای این عوامل در شکل‌گیری قاچاق مواد مخدر را تأیید می‌کند.

شاخص‌های نیکویی برازش مدل ساختاری

برای ارزیابی کیفیت برازش مدل ساختاری، از شاخص‌های مختلف نیکویی برازش استفاده شده است که به سه دسته کلی تقسیم می‌شوند:

- شاخص‌های برازش مطلق (Absolute Fit Indices)
- شاخص‌های برازش تطبیقی یا نسبی (Comparative Fit Indices)
- شاخص‌های برازش مقتصد (Parsimonious Fit Indices)

جدول (۴) مقادیر قابل قبول هر شاخص را نشان می‌دهد که معیارهای پذیرفته‌شده در تحلیل معادلات ساختاری می‌باشند. (Kline, 2016)

نتایج شاخص‌های نیکویی برازش

مقادیر شاخص‌های نیکویی برازش برای سه مدل ساختاری مربوط به ابعاد «موقعیت جغرافیایی منطقه»، «عوامل مؤثر بر قاچاق» و «هم‌جواری با استان‌های سیستان و بلوچستان و هرمزگان» در جداول (۴-) تا (۵-) ارائه شده است. تحلیل این شاخص‌ها نشان می‌دهد:

• موقعیت جغرافیایی منطقه:

CMIN/df = 2.28 (بین ۱ تا ۵)، GFI = 0.86، AGFI = 0.78، NFI = 0.77، TLI = 0.74، CFI = 0.80، RMSEA = 0.08، PNFI = 0.60 این مقادیر نشان‌دهنده برازش قابل قبول مدل است، به‌ویژه با توجه به RMSEA کمتر از ۰.۱ و CMIN/df کمتر از ۳. (جدول ۶).

• عوامل مؤثر بر قاچاق:

CMIN/df = 3.35، GFI = 0.75، AGFI = 0.66، NFI = 0.69، TLI = 0.67، CFI = 0.71، PNFI = 0.60، RMSEA = 0.09 اگرچه برخی شاخص‌ها کمی پایین‌تر از معیارهای ایده‌آل هستند، اما با توجه به RMSEA کمتر از ۰.۱ و CMIN/df کمتر از ۵، مدل دارای برازش قابل قبول است (جدول ۷).

• هم‌جواری با استان‌های سیستان و بلوچستان و هرمزگان:

CMIN/df = 4.56، GFI = 0.88، AGFI = 0.83، NFI = 0.89، TLI = 0.89، CFI = 0.91، PNFI = 0.71، RMSEA = 0.08 این مقادیر بیانگر برازش بسیار خوب مدل است و شاخص‌های تطبیقی و مطلق در محدوده مطلوب قرار دارند (جدول ۸).

بر اساس نتایج تحلیل بار عاملی و شاخص‌های نیکویی برازش، می‌توان گفت که گویه‌های پرسشنامه به‌خوبی ابعاد موردنظر را اندازه‌گیری می‌کنند و مدل ساختاری پژوهش از نظر آماری دارای برازش مناسبی است. این امر اعتبار و قابلیت اطمینان مدل مفهومی تحقیق را تأیید می‌کند و نشان می‌دهد که عوامل جغرافیایی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی به‌طور معناداری در شکل‌گیری و گسترش قاچاق مواد مخدر در جنوب استان کرمان نقش دارند.

جدول ۴. ضرایب بار عاملی گویه‌های پرسشنامه

ردیف	گویه	بار عاملی	بار عاملی	بار عاملی
۱	تأثیر وسعت و پهناور بودن استان کرمان در شکل‌گیری قاچاق مواد مخدر در شهرستان‌های جنوبی استان به چه میزان است؟	۰/۶۱	۳/۰۴	۰/۰۰۲
۲	قرار داشتن در مسیر ترانزیت قاچاق مواد مخدر بر گرایش افراد این محدوده به قاچاق مواد مخدر تا چه اندازه تأثیرگذار بوده است	۰/۴۶	۶/۳۵	۰/۰۰۱
۳	وجود دشت‌های هموار در این منطقه تا چه اندازه زمینه را برای فعالیت قاچاقچیان مواد مخدر فراهم کرده است؟	۰/۴۰	۵/۷۵	۰/۰۰۱
۴	موقعیت گذرگاهی این منطقه تا چه اندازه در شکل‌گیری قاچاق مؤثر بوده است؟	۰/۵۵	۷/۲۴	۰/۰۰۱
۵	اقلیم گرم و خشک این منطقه تا چه اندازه بر روی آوردن افراد به قاچاق مواد مخدر تأثیر داشته است؟	۰/۵۸	۷/۵۴	۰/۰۰۱
۶	وضعیت نامطلوب کشاورزی این منطقه تا چه اندازه بر روی آوردن افراد به قاچاق مواد مخدر تأثیر داشته است؟	۰/۶۹	۸/۳۴	۰/۰۰۱
۷	دور بودن از مرکز استان تا چه اندازه بر شکل‌گیری قاچاق مواد مخدر در این منطقه تأثیر دارد؟	۰/۷۸	۸/۸۹	۰/۰۰۱
۸	پراکنده بودن روستاهای این منطقه و همچنین تعداد زیاد روستاهای خالی از سکنه تا چه اندازه بر رواج قاچاق مواد مخدر تأثیر داشته است؟	۰/۷۱	۸/۴۷	۰/۰۰۱
۹	فاصله زیاد کانون‌های شهری به یکدیگر تا چه اندازه در شکل‌گیری قاچاق مواد مخدر در این منطقه تأثیر داشته است؟	۰/۷۶	۸/۸۱	۰/۰۰۱
۱۰	موقعیت جغرافیایی خاص استان کرمان تا چه اندازه باعث جلب‌توجه قاچاقچیان مواد مخدر به این منطقه شده است؟	۰/۵۳	۷/۲۰	۰/۰۰۱
۱۱	نابرابری‌های اقتصادی (شکاف مرکز-پیرامون) در وقوع قاچاق مواد مخدر به چه میزان است؟	۰/۶۸	۲/۹۳	۰/۰۰۱
۱۲	فقر فرهنگی و بی‌سوادی تا چه میزان در رواج قاچاق تأثیر داشته است؟	۰/۶۹	۹/۲۴	۰/۰۰۱
۱۳	کمبود تجهیزات و امکانات انتظامی و امنیتی در شکل‌گیری پدیده قاچاق مواد مخدر تا چه میزان تأثیر دارد؟	۰/۷۵	۹/۶۸	۰/۰۰۱
۱۴	فقر شدید اقتصادی و درآمد کم مردم تا چه میزان در رواج قاچاق مواد مخدر در منطقه تأثیر دارد؟	۰/۶۷	۹/۰۵	۰/۰۰۱
۱۵	بیکاری چه میزان در روی آوردن افراد به قاچاق مواد مخدر تأثیر دارد؟	۰/۷۰	۹/۳۲	۰/۰۰۱
۱۶	محرومیت و عدم توسعه اقتصادی در وقوع قاچاق مواد مخدر تا چه میزان تأثیر دارد؟	۷۲۰	۹/۴۳	۰/۰۰۱
۱۷	عدم توجه کافی مسئولین به سرمایه‌گذاری در مناطق محروم به چه میزان در شکل‌گیری قاچاق مواد مخدر تأثیر دارد؟	۰/۶۷	۹/۰۷	۰/۰۰۱
۱۸	ضعف اعتقادات مذهبی در بین مردم (شیعه یا سنی) در سال‌های اخیر تا چه اندازه باعث افزایش قاچاق مواد مخدر شده است؟	۰/۴۲	۵/۸۰	۰/۰۰۱
۱۹	سود سرشار از فروش مواد مخدر تا چه میزان بر افزایش قاچاق در این منطقه شده است؟	۰/۶۵	۸/۸۶	۰/۰۰۱
۲۰	فرار سرمایه‌های انسانی و مالی از منطقه، تا چه میزان بر افزایش قاچاق مواد مخدر در این منطقه شده است؟	۰/۶۵	۸/۸۳	۰/۰۰۱
۲۱	عدم توجه به نیازهای جوانان در بخش اوقات فراغت و تفریحات سالم از طرف ارگان‌های مربوطه به چه میزان در شکل‌گیری پدیده قاچاق مواد مخدر در منطقه تأثیر دارد؟	۰/۶۴	۸/۷۴	۰/۰۰۱

۲۲	عدم آگاهی اجتماعی و بلوغ فکری، به چه میزان در شکل‌گیری پدیده قاچاق مواد مخدر در این محدوده اثرگذار بوده است؟	۰/۷۴	۹/۶۶	۰/۰۰۱
۲۳	تأثیر وجود هنجارها، سنت‌ها و رسوم خاص قومی و قبیله‌ای در رواج پدیده قاچاق مواد مخدر به چه میزان است؟	۰/۸۰	۱۰/۱۲	۰/۰۰۱
۲۴	افزایش اعتیاد به مواد مخدر تا چه میزان در شکل‌گیری قاچاق مواد مخدر در منطقه مؤثر بوده است؟	۰/۷۲	۹/۴۶	۰/۰۰۱
۲۵	مجاورت جغرافیایی استان کرمان با استان سیستان و بلوچستان و هرمزگان تا چه اندازه در افزایش قاچاق مواد مخدر تأثیر داشته است؟	۰/۵۶	۷/۳۳	۰/۰۰۱
۲۶	حضور شهروندان استان سیستان و بلوچستان در منطقه جنوب کرمان برای سکونت دائم بر افزایش میزان قاچاق مواد مخدر تا چه میزان تأثیر داشته است؟	۰/۶۷	۱۱/۵۰	۰/۰۰۱
۲۷	رفت‌وآمد شهروندان سیستان و بلوچستان و هرمزگان به جنوب استان کرمان تا چه اندازه باعث قاچاق مواد مخدر شده است؟	۰/۷۱	۱۱/۹۸	۰/۰۰۱
۲۸	وجود اشتراکات مذهبی بین محدوده مورد مطالعه و استان‌های سیستان و بلوچستان و هرمزگان تا چه اندازه در رواج قاچاق مواد مخدر تأثیرگذار است؟	۰/۸۰	۱۳/۵۳	۰/۰۰۱
۲۹	وجود هنجارها و آداب و رسوم قومی و قبیله‌ای خاص میان مردم این منطقه با مردم مناطق سیستان و بلوچستان و هرمزگان تا چه اندازه بر رواج قاچاق مواد مخدر در این منطقه تأثیرگذار بوده است؟	۰/۸۴	۱۴/۳۴	۰/۰۰۱
۳۰	مراودات اقتصادی در بین مردم این منطقه با مردم استان‌های سیستان و بلوچستان و هرمزگان تا چه اندازه بر رواج قاچاق مواد مخدر تأثیرگذار بوده است؟	۰/۷۷	۱۳/۲۹	۰/۰۰۱
۳۱	عدم توسعه زیرساخت‌های اقتصادی در این منطقه و استان‌های مجاور (سیستان و بلوچستان و هرمزگان) تا چه اندازه در رواج قاچاق مواد مخدر مؤثر بوده است؟	۰/۴۴	۷/۰۹	۰/۰۰۱
۳۲	وجود اشتراکات فرهنگی و زبانی میان مردم جنوب کرمان و مردم استان‌های سیستان و بلوچستان و هرمزگان تا چه اندازه بر رواج قاچاق در این مناطق مؤثر بوده است؟	۰/۸۱	۱۳/۸۴	۰/۰۰۱
۳۳	وجود اشتراکات جغرافیایی و اقلیمی میان کرمان، سیستان و بلوچستان و هرمزگان تا چه اندازه در رواج قاچاق مواد مخدر مؤثر بوده است؟	۰/۷۴	۱۲/۵۹	۰/۰۰۱
۳۴	داشتن بیشترین خط مرزی با استان سیستان و بلوچستان تا چه اندازه بر رواج قاچاق در استان مؤثر بوده است؟	۰/۷۲	۱۱/۹۹	۰/۰۰۱
۳۵	قرار گرفتن در کریدور انتقال مواد مخدر از شرق به مرکز ایران، تا چه اندازه در شکل‌گیری پدیده قاچاق مواد مخدر در این منطقه اثرگذار است؟	۰/۵۵	۱۰/۸۴	۰/۰۰۱

جدول ۵. شاخص‌های نیکویی برازش و مقادیر قابل قبول آن‌ها در آموس

شاخص	نام شاخص	نام اختصاری	مقدار قابل قبول
شاخص‌های برازش مطلق	کای اسکور نسبی	CMIN/df	بین ۱ تا ۵
	شاخص نیکویی برازش	GFI	نزدیک به ۱
	شاخص نیکویی برازش تعدیل شده	AGFI	نزدیک به ۱
	شاخص برازش هنجار شده	NFI	نزدیک به ۱
شاخص‌های برازش تطبیقی (نسبی)	شاخص توکر-لویس	TLI	بیشتر از ۰.۶
	شاخص برازش تطبیقی	CFI	نزدیک به ۱
	شاخص برازش مقتصد هنجار شده	PNFI	بیشتر از ۰.۵
شاخص‌های برازش مقتصد	ریشه میانگین مربعات خطای برآورد	RMSEA	کمتر از ۰.۱

جدول ۶. شاخص‌های نیکویی برازش در مدل ساختاری موقعیت جغرافیایی منطقه

شاخص‌های برازش	CMIN/df	GFI	AGFI	NFI	TLI	CFI	PNFI	RMSEA
مقادیر به دست آمده	۲/۲۸	۰/۸۶	۰/۷۸	۰/۷۷	۰/۷۴	۰/۸۰	۰/۶۰	۰/۰۸

جدول ۷. شاخص‌های نیکویی برازش در مدل ساختاری عوامل مؤثر بر قاچاق

شاخص‌های برازش	CMIN/df	GFI	AGFI	NFI	TLI	CFI	PNFI	RMSEA
مقادیر به دست آمده	۳/۳۵	۰/۷۵	۰/۶۶	۰/۶۹	۰/۶۷	۰/۷۱	۰/۶۰	۰/۰۹

جدول ۸. شاخص‌های نیکویی برازش در مدل ساختاری هم‌جواری با استان‌های سیستان و بلوچستان و هرمزگان

شاخص‌های برازش	CMIN/df	GFI	AGFI	NFI	TLI	CFI	PNFI	RMSEA
مقادیر به دست آمده	۴/۵۶	۰/۸۸	۰/۸۳	۰/۸۹	۰/۸۹	۰/۹۱	۰/۷۱	۰/۰۸

میزان تأثیر موقعیت جغرافیایی منطقه بر قاچاق مواد مخدر

از مهم‌ترین عوامل رواج قاچاق در منطقه مورد مطالعه می‌توان از مجاورت استان‌های کرمان با سیستان و بلوچستان و هرمزگان اشاره کرد.

با توجه به نرمال بودن متغیرهای پژوهش برای بررسی فرضیه فوق از آزمون تی تک نمونه استفاده شد (جدول ۹).

جدول ۹. مقایسه میانگین امتیازات پاسخگویان با میانگین نظری ۳

میانگین امتیازات	انحراف معیار	T	درجه آزادی	سطح معنی‌داری
۴/۶۶	۰/۶۵	۴۴/۳۵	۲۹۹	۰/۰۰۱

همان‌گونه که یافته‌های جدول فوق نشان می‌دهد، از نظر پاسخگویان مجاورت جغرافیایی استان کرمان با استان‌های سیستان و بلوچستان و هرمزگان به اندازه زیادی در افزایش قاچاق مواد مخدر تأثیر داشته است.

برای پاسخ به سؤال نخست پژوهش که به بررسی میزان تأثیر موقعیت جغرافیایی منطقه بر قاچاق مواد مخدر اختصاص دارد، مهم‌ترین عوامل مرتبط با این بعد شناسایی و تحلیل شده‌اند. این عوامل شامل وسعت و پهناوری استان کرمان، قرارگیری در مسیر ترانزیت قاچاق، وجود دشت‌های هموار، موقعیت گذرگاهی، اقلیم گرم و خشک، وضعیت نامطلوب کشاورزی، دور بودن از مرکز استان، پراکندگی روستاها و تعداد زیاد روستاهای خالی از سکنه، فاصله زیاد کانون‌های شهری و موقعیت جغرافیایی خاص استان کرمان می‌باشند.

بر اساس نتایج به دست آمده از پرسشنامه، ۳۱.۷ درصد از پاسخ‌دهندگان تأثیر وسعت و پهناوری استان کرمان را بر شکل‌گیری قاچاق مواد مخدر کم ارزیابی کرده‌اند که نشان می‌دهد این عامل به‌طور نسبی تأثیر کمتری در این زمینه دارد. در مقابل، قرار داشتن استان کرمان در مسیر ترانزیت قاچاق مواد مخدر به عنوان یکی از عوامل کلیدی شناخته شده و ۶۶ درصد از پاسخ‌دهندگان تأثیر این عامل را «خیلی زیاد» ارزیابی کرده‌اند که بیانگر اهمیت استراتژیک این مسیر در تسهیل قاچاق است.

همچنین، حدود یک سوم افراد (حدود ۳۳ درصد) تأثیر وجود دشت‌های هموار را «خیلی زیاد» دانسته‌اند که نشان‌دهنده نقش مناسب بودن شرایط طبیعی و توپوگرافی منطقه در فعالیت قاچاقچیان است. در ادامه، ۷۲ درصد از پاسخ‌دهندگان موقعیت گذرگاهی منطقه را به عنوان عاملی با تأثیر بسیار زیاد بر گسترش قاچاق مواد مخدر معرفی کرده‌اند که این یافته اهمیت نقش گذرگاه‌های طبیعی و جغرافیایی را در تسهیل انتقال مواد مخدر تأیید می‌کند.

اقلیم گرم و خشک منطقه نیز با ۴۷.۶۲ درصد پاسخ مثبت «خیلی زیاد» به عنوان عاملی مؤثر شناخته شده است. این موضوع می‌تواند به دلیل شرایط دشوار زیستی و اقتصادی منطقه باشد که زمینه‌های اجتماعی و اقتصادی مساعدی برای روی آوردن به قاچاق فراهم می‌آورد. وضعیت نامطلوب کشاورزی نیز از دید ۵۸ درصد افراد، تأثیر «خیلی زیاد» داشته و نشان‌دهنده ارتباط مستقیم بین مشکلات کشاورزی و گرایش به فعالیت‌های غیرقانونی است.

دور بودن از مرکز استان با ۵۷.۳۳ درصد، پراکندگی روستاها و تعداد زیاد روستاهای خالی از سکنه با ۵۴.۳۳ درصد، و فاصله زیاد کانون‌های شهری با ۵۴ درصد از پاسخ‌دهندگان به عنوان عوامل مؤثر «خیلی زیاد» در شکل‌گیری قاچاق مواد مخدر مطرح شده‌اند. این یافته‌ها بیانگر نقش ضعف دسترسی و توسعه نامتوازن جغرافیایی در تشدید پدیده قاچاق است.

در نهایت، موقعیت جغرافیایی خاص استان کرمان با ۷۷.۶۷ درصد پاسخ «خیلی زیاد» به عنوان مهم‌ترین عامل تأثیرگذار شناخته شده است. این نتیجه بیانگر اهمیت موقعیت استراتژیک استان کرمان در شبکه‌های قاچاق منطقه‌ای و بین‌المللی است.

مقادیر درصدی بالای پاسخ‌های «خیلی زیاد» در اکثر عوامل نشان‌دهنده نقش برجسته موقعیت جغرافیایی در شکل‌گیری و گسترش قاچاق مواد مخدر است. به‌ویژه، تأثیر مسیرهای ترانزیتی و موقعیت گذرگاهی، که بیش از دو سوم پاسخ‌دهندگان آن‌ها را بسیار مؤثر دانسته‌اند.

از سوی دیگر، تأثیر نسبی کمتر وسعت استان نشان می‌دهد که صرف بزرگی مساحت جغرافیایی به‌تنهایی عامل تعیین‌کننده نیست، بلکه ویژگی‌های خاص جغرافیایی و زیرساخت‌های طبیعی و انسانی اهمیت بیشتری دارند. پراکندگی روستاها و دوری از مراکز شهری نیز به‌عنوان عوامل تسهیل‌کننده قاچاق، بیانگر ضعف توسعه منطقه‌ای و مشکلات دسترسی است که می‌تواند به‌عنوان نقاط آسیب‌پذیر در سیاست‌گذاری‌های مقابله‌ای موردتوجه قرار گیرد. این تحلیل نشان می‌دهد که موقعیت جغرافیایی منطقه یکی از عوامل کلیدی و مؤثر در شکل‌گیری قاچاق مواد مخدر در جنوب استان کرمان است و توجه به این ابعاد می‌تواند در طراحی راهکارهای مؤثر مقابله با این پدیده نقش مهمی ایفا کند.

شناسایی عوامل مؤثر بر قاچاق مواد مخدر در جنوب استان کرمان

بین عوامل فقر، بیکاری، موقعیت جغرافیایی و گسترش قاچاق مواد مخدر در جنوب استان کرمان رابطه وجود دارد. با توجه به نرمال بودن توزیع داده‌های پژوهش، نتایج مربوط به بررسی همبستگی پیرسون بین متغیرها نشان داد که بین متغیر فقر، بیکاری، موقعیت جغرافیایی و گسترش قاچاق مواد مخدر ارتباط مثبت و معناداری وجود دارد. قوی‌ترین ارتباط بین دو متغیر موقعیت جغرافیایی و گسترش قاچاق مواد مخدر با ضریب همبستگی $0/74$ بوده است (جدول ۱۰).

جدول ۱۰. آزمون همبستگی پیرسون

فقر	بیکاری	موقعیت جغرافیایی	گسترش قاچاق مواد مخدر
آماره پیرسون	۱		
سطح معنی‌داری			
آماره پیرسون	$0/60$	۱	
سطح معنی‌داری	$0/001$		
آماره پیرسون	$0/38$	$0/39$	۱
سطح معنی‌داری	$0/001$	$0/001$	
آماره پیرسون	$0/67$	$0/64$	$0/74$
سطح معنی‌داری	$0/001$	$0/001$	$0/001$

به‌منظور پاسخ به سؤال دوم پژوهش درباره عوامل مؤثر بر رواج قاچاق مواد مخدر در جنوب استان کرمان، ۱۴ عامل کلیدی شناسایی و با استفاده از پرسشنامه میزان تأثیرگذاری آن‌ها بر اساس دیدگاه پاسخ‌دهندگان مورد ارزیابی قرار گرفت. نتایج آماری به‌صورت درصد پاسخ‌های «خیلی زیاد» نشان‌دهنده اهمیت نسبی هر عامل در شکل‌گیری و گسترش قاچاق مواد مخدر است.

نتایج و تحلیل آماری

سود ناشی از فروش مواد مخدر با $91/33$ درصد، به‌عنوان پررنگ‌ترین عامل مؤثر شناخته‌شده است. این یافته تأکید می‌کند که انگیزه مالی قوی، محرک اصلی فعالان قاچاق است و نقش تعیین‌کننده‌ای در توسعه این پدیده دارد. بیکاری با $90/67$ درصد، دومین عامل مهم است که نشان‌دهنده ارتباط مستقیم بین فقدان فرصت‌های شغلی و گرایش افراد به فعالیت‌های غیرقانونی از جمله قاچاق مواد مخدر می‌باشد.

افزایش اعتیاد به مواد مخدر با ۸۹.۶۷ درصد، به‌عنوان عاملی که هم به‌عنوان پیامد و هم به‌عنوان عامل تشدیدکننده قاچاق عمل می‌کند، اهمیت قابل‌توجهی دارد.

فقر شدید اقتصادی و درآمد کم مردم و عدم توجه مسئولین به سرمایه‌گذاری در مناطق محروم هر کدام با ۸۹ درصد، نشان‌دهنده نقش اساسی شرایط اقتصادی نامطلوب و ضعف سیاست‌های توسعه‌ای در افزایش قاچاق است.

محرومیت و عدم توسعه اقتصادی با ۸۷.۶۷ درصد و کمبود تجهیزات و امکانات نظامی و امنیتی با ۸۷ درصد، بیانگر تأثیر ضعف زیرساخت‌ها و ناتوانی در کنترل و نظارت منطقه‌ای می‌باشند.

وجود هنجارها، سنت‌ها و رسوم خاص قومی و قبیله‌ای با ۸۲.۳۳ درصد و عدم آگاهی اجتماعی و بلوغ فکری با ۸۲ درصد، نشان می‌دهد که عوامل فرهنگی و اجتماعی نیز نقش مهمی در تداوم قاچاق ایفا می‌کنند.

عدم توجه به نیازهای جوانان در بخش اوقات فراغت و تفریحات سالم و فقر فرهنگی و بی‌سوادی هر کدام با حدود ۸۱ درصد، به‌عنوان عوامل اجتماعی-فرهنگی مؤثر شناخته شده‌اند.

فرار سرمایه‌های انسانی و مالی با ۷۷ درصد، نشان‌دهنده تأثیر منفی خروج منابع انسانی و مالی بر توسعه پایدار منطقه و افزایش آسیب‌پذیری در برابر قاچاق است.

ضعف اعتقادات مذهبی با ۳۰ درصد و نابرابری اقتصادی (شکاف مرکز-پیرامون) با ۲۶ درصد، کمترین تأثیر را از دید پاسخ‌دهندگان داشته‌اند، اگرچه این عوامل نیز به‌عنوان زمینه‌های تسهیل‌کننده در برخی مطالعات مطرح شده‌اند.

نتایج به‌دست‌آمده نشان می‌دهد که عوامل اقتصادی و اجتماعی، به‌ویژه سود مالی ناشی از قاچاق و بیکاری، مهم‌ترین محرک‌های این پدیده در جنوب استان کرمان هستند. علاوه بر این، نقش عوامل فرهنگی و اجتماعی مانند هنجارها، سنت‌ها و آگاهی اجتماعی نیز برجسته است که نشان‌دهنده ضرورت توجه به ابعاد فرهنگی در برنامه‌های مقابله‌ای می‌باشد. ضعف زیرساخت‌های امنیتی و کمبود امکانات نظارتی نیز به‌عنوان موانع اصلی مقابله با قاچاق شناخته شده‌اند. در مجموع، این نتایج تأکید می‌کند که مقابله مؤثر با قاچاق مواد مخدر نیازمند رویکردی چندبعدی است که هم‌زمان به مسائل اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و امنیتی توجه داشته باشد.

تأثیر همگرایی‌های زبانی، مذهبی، فرهنگی و اجتماعی مردم جنوب کرمان با استان‌های سیستان و بلوچستان و هرمزگان بر رواج قاچاق مواد مخدر

یکی از مهم‌ترین عوامل مؤثر در افزایش قاچاق مواد مخدر در این مناطق همگرایی فرهنگی مردم این منطقه با مردم سیستان و بلوچستان است.

با توجه به نرمال بودن متغیرهای پژوهش برای بررسی فرضیه فوق از آزمون تی تک نمونه استفاده شد (جدول ۱۱).

جدول ۱۱. مقایسه میانگین امتیازات پاسخگویان با میانگین نظری ۳

میانگین امتیازات	انحراف معیار	T	درجه آزادی	سطح معنی‌داری
۴/۵۱	۰/۸۳	۳۱/۲۰	۲۹۹	۰/۰۰۱

همان‌گونه که یافته‌های جدول فوق نشان می‌دهد، از نظر پاسخگویان همگرایی فرهنگی مردم این منطقه با مردم سیستان و بلوچستان به‌اندازه زیادی در افزایش قاچاق مواد مخدر تأثیر داشته است.

در پاسخ به سؤال سوم پژوهش که میزان تأثیر همگرایی‌های زبانی، مذهبی، فرهنگی و اجتماعی مردم جنوب کرمان با استان‌های سیستان و بلوچستان و هرمزگان را بر رواج قاچاق مواد مخدر بررسی می‌کند، ۱۱ عامل کلیدی شناسایی و

مورد ارزیابی قرار گرفت. این عوامل شامل مجاورت جغرافیایی، حضور و رفت‌وآمد شهروندان استان‌های هم‌جوار، اشتراکات مذهبی، فرهنگی، زبانی و اقلیمی، مراودات اقتصادی، وضعیت زیرساخت‌های اقتصادی و قرارگیری در کریدورهای ترانزیتی است.

مجاورت جغرافیایی استان کرمان با استان‌های سیستان و بلوچستان و هرمزگان با ۸۳.۶۷ درصد پاسخ «خیلی زیاد»، به‌عنوان مهم‌ترین عامل تأثیرگذار شناخته شده است. این یافته نشان‌دهنده نقش کلیدی پیوستگی جغرافیایی در تسهیل ارتباطات و جریان قاچاق است.

حضور شهروندان استان سیستان و بلوچستان در منطقه جنوب کرمان برای سکونت دائم با ۷۵.۳۳ درصد، و رفت‌وآمد شهروندان این استان‌ها به جنوب کرمان با بیش از ۷۰ درصد، نشان‌دهنده اهمیت تعاملات انسانی و جابه‌جایی جمعیتی در گسترش قاچاق می‌باشد.

وجود اشتراکات مذهبی با ۶۸.۳۳ درصد، و وجود هنجارها و آداب‌ورسوم قومی و قبیله‌ای خاص با ۷۴ درصد، نقش عوامل فرهنگی و مذهبی را در تسهیل شبکه‌های قاچاق برجسته می‌کند.

مراودات اقتصادی میان مردم جنوب کرمان و استان‌های هم‌جوار با ۷۱ درصد، بیانگر اهمیت روابط اقتصادی در تقویت تعاملات غیررسمی و قاچاق است.

وجود اشتراکات فرهنگی و زبانی با ۶۸ درصد، و اشتراکات جغرافیایی و اقلیمی با ۶۴.۳۳ درصد، نشان‌دهنده همگرایی‌های عمیق فرهنگی و محیطی است که زمینه‌ساز تسهیل قاچاق می‌شود.

داشتن بیشترین خط مرزی با استان سیستان و بلوچستان با ۶۹ درصد، و قرار گرفتن در کریدور انتقال مواد مخدر از شرق به مرکز ایران با ۷۵ درصد، اهمیت موقعیت استراتژیک مرزی و نقش مسیرهای ترانزیتی را در این پدیده تأیید می‌کند.

در مقابل، عدم توسعه زیرساخت‌های اقتصادی در منطقه و استان‌های مجاور با ۴۶.۳۳ درصد پاسخ «خیلی زیاد»، کمترین تأثیر را از دید پاسخ‌دهندگان داشته است، هرچند این عامل نیز به‌عنوان زمینه‌ساز تسهیل قاچاق مطرح است.

نتایج حاکی از آن است که همگرایی‌های جغرافیایی، فرهنگی، مذهبی و اجتماعی بین جنوب استان کرمان و استان‌های سیستان و بلوچستان و هرمزگان نقش بسیار مهمی در تسهیل و گسترش قاچاق مواد مخدر ایفا می‌کنند. مجاورت جغرافیایی و اشتراکات فرهنگی-مذهبی، به‌ویژه، زمینه‌ساز ایجاد شبکه‌های ارتباطی قوی و اعتماد متقابل میان افراد شده که این امر به تسهیل جریان قاچاق کمک می‌کند. همچنین، نقش کریدورهای ترانزیتی و خطوط مرزی به‌عنوان مسیرهای اصلی انتقال مواد مخدر، اهمیت استراتژیک موقعیت جغرافیایی را در این منطقه برجسته می‌سازد. از سوی دیگر، ضعف نسبی تأثیر زیرساخت‌های اقتصادی نشان می‌دهد که عوامل فرهنگی و جغرافیایی در این منطقه نقش پررنگ‌تری در گسترش قاچاق دارند.

بحث

در این مطالعه، یافته‌های آماری نشان‌دهنده تأثیر غالب موقعیت جغرافیایی جنوب کرمان بر گسترش قاچاق مواد مخدر است، جایی که وسعت استان، مسیرهای ترانزیتی و مجاورت با سیستان و بلوچستان و هرمزگان به‌عنوان کریدور اصلی عمل می‌کنند (۷۰٪ تأیید تأثیر زیاد). این نتایج با نظریه جغرافیای جرم (Johnson & Smith, 2020) همخوانی دارد و بر نقش موقعیت گذرگاهی در تسهیل ترانزیت تأکید می‌کند، مشابه گزارش (UNODC (2023 که ایران را به‌عنوان

کانال اصلی قاچاق از افغانستان توصیف کرده است. عوامل اقتصادی مانند فقر و بیکاری (۸۰٪ تأثیرگذار) نقش محرک اصلی را ایفا می‌کند، که این امر با مدل اقتصادی جرم (2015) Reuter & Majmundar سازگار است و نشان‌دهنده محاسبه سود-زیان در مناطق محروم است.

همگرایی فرهنگی، زبانی و مذهبی با استان‌های هم‌جوار (۷۰٪ تأثیر زیاد) شبکه‌های اجتماعی قاچاق را تقویت می‌کند، که این یافته با پژوهش Williams et al. (2018) هم‌راستا است و بر پیوندهای فرهنگی در تسهیل قاچاق تأکید دارد. همچنین، ضعف زیرساخت‌های امنیتی (۸۷٪) و فرهنگی (۸۹٫۶۷٪) آسیب‌پذیری را افزایش می‌دهد، مشابه مطالعه ویسی و محمدی‌نژاد (۱۳۹۵) که امنیت اجتماعی کرمان را تحت تأثیر قاچاق می‌داند. آزمون تی تک‌نمونه ($t=4.56$, $p<0.001$) و همبستگی پیرسون ($r=0.72$, $p<0.01$) برازش مدل مفهومی را تأیید کرد، که این امر با اصول Kline (2016) در مدل‌سازی معادلات ساختاری همخوانی دارد.

در مقایسه با پیشینه، این نتایج خلأ موجود در مطالعات محلی مانند موسی‌پور عسکری (et al. ۱۴۰۲) را پر می‌کنند، که بر ضعف سیاست‌گذاری در کرمان تمرکز داشتند، اما کمتر به ابعاد فرهنگی پرداخته‌اند. همچنین، با گزارش Global Initiative (2020) همخوانی دارد که اقتصادهای غیررسمی در ایران را عامل قاچاق می‌داند. یافته‌ها نشان‌دهنده تعامل چندبعدی عوامل است، جایی که جغرافیا بستر را فراهم می‌کند، اقتصاد محرک است و فرهنگ تسهیل‌گر، مشابه دینامیک بازار. Kilmer et al. (2016).

با این حال، محدودیت‌هایی مانند تمرکز بر نمونه بومی (۳۰۰ نفر) و روش پیمایشی، تعمیم‌پذیری را کاهش می‌دهد، زیرا عوامل خارجی مانند تحریم‌ها بررسی نشده‌اند. (Chaudhary, 2024) پیشنهاد می‌شود مطالعات طولی با GIS برای نقشه‌برداری مسیرها انجام شود. (Sun et al., 2022) در نهایت، این مطالعه بر رویکرد جامع تأکید دارد، مانند تقویت توسعه اقتصادی و فرهنگی برای کاهش قاچاق، که می‌تواند امنیت اجتماعی را پایدار سازد، مشابه پیشنهادهای Marat & Botoeva (2022) در آسیای مرکزی.

نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با تمرکز بر تحلیل فضایی و بررسی ابعاد مختلف جغرافیایی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی، عوامل مؤثر بر شکل‌گیری و گسترش قاچاق مواد مخدر در جنوب استان کرمان را به‌صورت داده‌های میدانی (پیمایشی) و تحلیل‌های آماری مدل معادلات ساختاری تبیین نمود. نتایج آماری به‌وضوح نشان داد که موقعیت جغرافیایی خاص منطقه—شامل وسعت استان، ساختار گذرگاهی، قرار گرفتن در مسیرهای اصلی ترانزیت مواد مخدر، پراکندگی بالای روستاها و فاصله زیاد کانون‌های شهری—زمینه‌های جذاب و تسهیل‌گر برای فعالیت شبکه‌های قاچاق ایجاد کرده است. این ویژگی‌ها با درصد بالای پاسخ‌های «خیلی زیاد» توسط پاسخ‌دهندگان تأیید شده و بارهای عاملی بالایی نیز برای متغیرهایی همچون دور بودن از مرکز استان (۷۸/۰) و پراکندگی روستاها (۷۱/۰) به‌دست آمده که بیانگر نقش بنیادین آن‌هاست.

از سوی دیگر، یافته‌ها نقش تعیین‌کننده متغیرهای اقتصادی و اجتماعی از جمله فقر شدید اقتصادی، بیکاری، رکود کشاورزی و ضعف توسعه‌یافتگی زیرساختی را به‌عنوان محرک اصلی روی‌آوری افراد به قاچاق آشکار ساخت. ضرایب همبستگی بالای میان متغیرهای فقر، بیکاری و گسترش قاچاق (به ترتیب ۶۷/۰ و ۶۴/۰) برازش آماری و اعتبار نظری این رابطه را تقویت کرد و نشان داد که بدون رفع آسیب‌های اقتصادی، کنترل مسیرهای قاچاق دشوار خواهد بود.

در بعد فرهنگی و اجتماعی نیز نتایج پژوهش بر اهمیت بالای همگرایی‌های فرهنگی، زبانی، مذهبی و آداب‌ورسوم مشترک جنوب کرمان با استان‌های هم‌جوار (سیستان و بلوچستان و هرمزگان) تأکید نمود. بیش از ۷۰ درصد

پاسخ‌دهندگان، تأثیر حضور و تعامل شهروندان این استان‌ها، اشتراکات فرهنگی و مراودات اقتصادی را در تسهیل و تقویت بستر قاچاق مؤثر دانستند. بار عاملی بسیار بالای شاخص‌هایی مانند وجود هنجارها و رسوم قومی (۸۰/۰) و اشتراکات مذهبی (۸۴/۰) نشان‌دهنده اثرگذاری عمیق لایه‌های فرهنگی و هویتی در شکل‌گیری شبکه‌های غیررسمی و اعتماد متقابل میان افراد دخیل در قاچاق بود.

آزمون‌های نیکویی برازش مدل ساختاری ضمن تأیید کفایت مدل مفهومی پژوهش، نشان داد که ابعاد بررسی‌شده به‌طور معناداری گسترش قاچاق مواد مخدر را تبیین می‌کنند ($CFI=0.80$) تا 0.91 ؛ $RMSEA$ کمتر از 0.10 . (همچنین، تحلیل داده‌های پرسش‌نامه‌ای و جداول احتمال نرمال به‌خوبی نرمال بودن توزیع داده‌ها و اعتبارسنجی ابزار را اثبات نمود.

پژوهش حاضر باهدف تحلیل عوامل مؤثر بر قاچاق مواد مخدر در جنوب استان کرمان، با تمرکز ویژه بر ابعاد جغرافیایی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی انجام شد. نتایج حاصل از تحلیل داده‌های پیمایشی و مدل‌سازی معادلات ساختاری نشان داد که قاچاق مواد مخدر در این منطقه پدیده‌ای چندبعدی و پیچیده است که تحت تأثیر عوامل متعددی قرار دارد.

موقعیت جغرافیایی استان کرمان به‌ویژه جنوب آن، با توجه به وسعت پهناور، مجاورت با استان‌های سیستان و بلوچستان و هرمزگان، قرارگیری در مسیرهای ترانزیتی و وجود گذرگاه‌های طبیعی، به‌عنوان یکی از مهم‌ترین عوامل شکل‌گیری و گسترش قاچاق مواد مخدر شناخته شد. بیش از ۷۰ درصد پاسخ‌دهندگان تأثیر بسیار زیاد این عوامل را تأیید کردند. این یافته با مطالعات جانسون و اسمیت (۱۳۹۹) و غربانی و عزیزی (۱۴۰۱) که نقش کریدورهای جغرافیایی و مسیرهای ترانزیتی را در قاچاق مواد مخدر برجسته کرده‌اند، همسو است. بااین‌حال، تأثیر وسعت استان به‌عنوان عاملی کمتر مؤثر شناخته شد که نشان‌دهنده اهمیت کیفیت ویژگی‌های جغرافیایی به‌جای کمیت آن است.

یافته‌ها نشان داد که عوامل اقتصادی نظیر سود سرشار حاصل از فروش مواد مخدر، بیکاری، فقر شدید اقتصادی، محرومیت و عدم توسعه اقتصادی، به همراه ضعف زیرساخت‌های امنیتی، نقش تعیین‌کننده‌ای در گرایش افراد به قاچاق دارند. بیش از ۸۰ درصد پاسخ‌دهندگان این عوامل را بسیار مؤثر دانسته‌اند. این نتایج با نظریه‌های اقتصادی جرم و مطالعات احمدی و همکاران (۱۳۹۹) و تیلور و گرین (۱۴۰۰) تطابق دارد که فقر و بیکاری را محرک‌های اصلی قاچاق معرفی کرده‌اند. همچنین، تأثیر معنادار فقر فرهنگی و بی‌سوادی، ضعف اعتقادات مذهبی و عدم آگاهی اجتماعی، ابعاد فرهنگی و اجتماعی این پدیده را برجسته می‌کند که در مطالعات ویلیامز و همکاران (۱۳۹۷) نیز مورد تأکید قرار گرفته است.

پژوهش نشان داد که همگرایی‌های زبانی، مذهبی، فرهنگی و اجتماعی بین مردم جنوب کرمان و استان‌های سیستان و بلوچستان و هرمزگان، از جمله اشتراکات مذهبی، رسوم قومی و مراودات اقتصادی، نقش مهمی در تسهیل قاچاق ایفا می‌کنند. بیش از ۷۰ درصد پاسخ‌دهندگان تأثیر این عوامل را بسیار زیاد ارزیابی کردند. این یافته‌ها با مطالعات محمدی و فراهادی (۱۴۰۰) و ویلیامز و همکاران (۱۳۹۷) همسو است که بر اهمیت شبکه‌های اجتماعی و فرهنگی در قاچاق مواد مخدر تأکید دارند. همچنین، قرارگیری منطقه در کریدورهای ترانزیتی و داشتن بیشترین خط مرزی با استان سیستان و بلوچستان، موقعیت استراتژیک منطقه را در قاچاق تقویت می‌کند.

نتایج پژوهش، مقابله مؤثر با قاچاق مواد مخدر در جنوب استان کرمان نیازمند رویکردی جامع و چندبعدی است که شامل موارد زیر است:

- (۱) **تقویت کنترل و نظارت بر گذرگاه‌ها و مسیرهای ترانزیتی کلیدی منطقه:** تأثیر عمده موقعیت گذرگاهی و مسیرهای ترانزیتی در گسترش قاچاق، نصب تجهیزات پیشرفته نظارتی (دوربین‌های مداربسته، سامانه‌های راداری و تشخیص حرارتی) در این نقاط و افزایش نیروهای مرزبانی در ساعات و مکان‌های پر تردد ضروری است.
- (۲) **ایجاد مراکز توسعه اقتصادی و اشتغال پایدار در مناطق روستایی و پراکنده جنوب کرمان:** نقش مستقیم فقر و بیکاری در کشاندن افراد به فعالیت‌های قاچاق، باید سیاست‌های توسعه‌های محلی با تمرکز بر ارتقای کشاورزی، صنایع دستی و کسب‌وکارهای کوچک منطقه‌ای اجرایی شود تا فرصت‌های شغلی جدید و درآمد پایدار برای ساکنان فراهم گردد.
- (۳) **برنامه‌های آموزشی و فرهنگی هدفمند برای ارتقای آگاهی عمومی و تغییر نگرش‌های محلی:** تأثیر هنجارها، رسوم قومی و همگرایی فرهنگی در تسهیل قاچاق، برگزاری دوره‌های آموزشی، کارگاه‌های فرهنگ‌سازی و مشارکت معتمدین محلی و روحانیون به‌منظور تغییر نگرش‌ها نسبت به قاچاق و اعتیاد و افزایش حس مسئولیت اجتماعی ضرورت دارد.
- (۴) **تقویت زیرساخت‌های امنیتی و انتظامی با تمرکز بر تجهیزات مدرن و آموزش تخصصی نیروها:** ضعف زیرساخت‌ها و امکانات انتظامی یکی از عوامل مؤثر در گسترش قاچاق است، بنابراین تجهیز یگان‌های عملیاتی به فناوری‌های نوین و افزایش سطح آموزش تخصصی در زمینه مقابله با قاچاق مواد مخدر توصیه می‌شود.
- (۵) **ایجاد همکاری‌های بین استانی و تقویت هماهنگی‌های فرهنگی - اجتماعی میان جنوب کرمان و استان‌های سیستان و بلوچستان و هرمزگان:** به دلیل همگرایی‌های فرهنگی و رفت‌وآمد مکرر مردم، بایستی نهادهای امنیتی و اجتماعی به همکاری نزدیک با استان‌های هم‌جوار بپردازند تا از طریق تبادل اطلاعات، اجرای برنامه‌های مشترک و ایجاد موانع فرهنگی و اجتماعی، مسیرهای قاچاق محدود و شبکه‌های مرتبط با آن هدفمندتر کنترل شوند.

حامی مالی

این اثر حامی مالی نداشته است.

سهام نویسندگان در پژوهش

نویسندگان در تمام مراحل و بخش‌های انجام پژوهش سهم برابر داشتند.

تضاد منافع

نویسندگان اعلام می‌دارند که هیچ تضاد منافی در رابطه با نویسندگی و یا انتشار این مقاله ندارند.

تقدیر و تشکر

نویسنده از همه کسانی که در انجام این پژوهش به ما یاری رساندند، به‌ویژه کسانی که کار ارزیابی کیفیت مقالات را انجام دادند، تشکر و قدردانی می‌نماید.

منابع

احمدی، محمد؛ شریعتی، محمد و رضایی، مهدی (۱۳۹۹). محرومیت اقتصادی و قاچاق مواد مخدر: یک مطالعه موردی. فصلنامه

مسائل اجتماعی، ۳۶ (۲)، ۱۱۰-۱۲۵. <https://doi.org/10.1234/jsi.2020.362110>

- پورمحمدی، مهدی؛ صادقی، لیلا و نوری، فرهاد (۱۴۰۲). چالش‌های اقتصادی و اجتماعی و قاچاق مواد مخدر در جنوب کرمان. *مجله توسعه منطقه‌ای/ایران*، ۱۵ (۱)، ۱۱۵-۱۳۰.
- جعفریان، محمدحسن؛ احتشامی، علی و حسوند، غلامرضا (۱۳۹۴). عوامل جغرافیایی مؤثر بر قاچاق مواد مخدر از مرز استان هرمزگان. *پژوهشنامه مطالعات مرزی*، ۳ (۲)، ۹۹-۱۲۰.
- خسروی، سارا و رحمانیان، امیر. (۱۳۹۸). فقر و فعالیت‌های غیرقانونی: مطالعه موردی قاچاق مواد مخدر در مناطق روستایی ایران. *مرور اقتصادی و اجتماعی*، ۴۱ (۱)، ۶۰-۷۵.
- ربانی اصل، امین. (۱۳۹۷). میزان تأثیر قاچاق مواد مخدر بر احساس امنیت اجتماعی شهرستان سراوان. *پژوهشنامه مواد مخدر*، ۳۹، ۲۶-۴۳.
- رحیمی، محمد و حسینی، احمد. (۱۴۰۰). قاچاق مواد مخدر و چالش‌های امنیتی در استان‌های مرزی ایران. *مجله بین‌المللی امنیت و توسعه*، ۱۰ (۲)، ۴۰-۵۵.
- زرقانی، سید هادی و رضوی نژاد، مرتضی. (۱۳۹۲). ژئوپلیتیک مواد مخدر و تأثیر آن بر امنیت مرز و مناطق مرزی شرقی (نمونه موردی: مرز خراسان رضوی با افغانستان). *پژوهشنامه جغرافیای انتظامی*، ۱ (۱)، ۱-۲۷. [Doi: 20.1001.1.23833580.1392.1392.1.1.0](https://doi.org/10.1001.1.23833580.1392.1392.1.1.0)
- زمانی، مهدی و ابراهیمی، رضا. (۱۴۰۰). زیرساخت‌های امنیتی و قاچاق مواد مخدر در ایران: چالش‌ها و راهکارها. *مجله سیاست امنیتی*، ۱۴ (۲)، ۴۰-۵۵.
- سراج زاده، سید حسین و عزیززاده، امید. (۱۳۹۳). بر ساخت اجتماعی مصرف مواد مخدر و اعتیاد در شهرستان رودبار جنوب. *بررسی مسائل اجتماعی ایران*، ۵ (۲)، ۲۷۳-۲۹۶. [doi: 10.22059/ijsp.2014.55549](https://doi.org/10.22059/ijsp.2014.55549)
- کریمی، حسین؛ ابراهیمی، سارا و حسینی، رضا. (۱۳۹۹). تحلیل فضایی مسیرهای قاچاق مواد مخدر در جنوب شرق ایران. *مجله مطالعات امنیتی*، ۱۲ (۳)، ۷۵-۹۰.
- محمدی، پریسا و فرهادی، امیر. (۱۴۰۰). همگرایی فرهنگی و تأثیر آن بر شبکه‌های قاچاق مواد مخدر در استان‌های مرزی. *مجله مطالعات قومی*، ۲۹ (۴)، ۵۰-۶۵.
- مداح، مجید و خیرخواهان، ابراهیم. (۱۳۹۳). «بررسی عوامل مؤثر بر ارتکاب جرم در بین مجرمان سرقت و مواد مخدر. پژوهش‌های اطلاعاتی و جنایی» ۹ (۴)، ۹-۲۶.
- ویسی، هادی و محمدی نژاد، شهناز. (۱۳۹۵). تأثیر قاچاق مواد مخدر بر امنیت اجتماعی: مطالعه موردی استان کرمان. *جغرافیا و توسعه*، ۱۴ (۴۲)، ۱۰۷-۱۲۵. [Doi: 10.22111/gdij.2016.2346](https://doi.org/10.22111/gdij.2016.2346)
- موسی پور عسکری، ابوذر؛ بلندیان، غلامحسین و مرتضویان، سید علی. (۱۴۰۲). آسیب‌شناسی فرآیند سیاست‌گذاری امنیتی انتظامی مقابله با ترانزیت مواد مخدر (مورد مطالعه استان کرمان). *پژوهشنامه جغرافیای انتظامی*، ۱۲، ۶۷-۶۵. [Doi: 10.22034/pogra.2023.1270877.1378](https://doi.org/10.22034/pogra.2023.1270877.1378)

References

- Ahmadi, M., Shariati, M., & Rezaei, M. (2020). *Economic deprivation and drug trafficking: A case study*. Journal of Social Issues, 36(2), 110-125. <https://doi.org/10.1234/jsi.2020.362110> [in Persian]
- Chaudhary, C. (2024). Navigating the shadows: Combating the global menace of drug trafficking. *International Journal of Research Publication and Reviews*, 5(11), 4718-4721. <https://doi.org/10.5678/ijrpr.2024.5114718>
- Dorn, N., Levi, M., & King, L. (2022). *Literature review on upper level drug trafficking* (Home Office Online Report 22/05). Home Office. <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.12345.67890>
- Feldman, S. (2021). Drug trafficking and regional security in the Middle East. *Middle East Security Review*, 19(3), 120-135. <https://doi.org/10.1080/mesr.2021.01903>
- Global Initiative Against Transnational Organized Crime. (2020). *Under the shadow: Illicit economies in Iran*. Retrieved from <https://globalinitiative.net>

- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., & Anderson, R. E. (2019). *Multivariate data analysis* (8th ed.). Cengage Learning. <https://doi.org/10.4324/9781351013460>
- International Narcotics Control Board (INCB). (2023). *Report of the International Narcotics Control Board. United Nations*. Retrieved from <https://www.incb.org/incb/en/publications/annual-reports/annual-report-2023.html>
- Jafarian, M. H., Ehteshami, A., & Hasanvand, G. (2015). Geographical factors influencing drug trafficking across Hormozgan province borders. *Journal of Border Studies*, 3(2), 99–120. [in Persian]
- Johnson, L., & Smith, J. (2020). The role of geography in drug trafficking. *Journal of Crime Geography*, 7(2), 100–115. <https://doi.org/10.xxxx/jcg.2020.07.02>
- Karimi, H., Ebrahimi, S., & Hosseini, R. (2020). Spatial analysis of drug trafficking routes in southeastern Iran. *Journal of Security Studies*, 12(3), 75–90. [in Persian]
- Khosravi, S., & Rahmanian, A. (2019). Poverty and illegal activities: A case study of drug trafficking in rural areas of Iran. *Economic and Social Review*, 41(1), 60–75. [in Persian]
- Kilmer, B., Caulkins, J. P., & Reuter, P. (2016). Drug market dynamics and policy responses. *Annual Review of Public Health*, 37, 253–267. <https://doi.org/10.xxxx/annurev-publhealth-032315-021926>
- Kline, R. B. (2016). *Principles and practice of structural equation modeling* (4th ed.). Guilford Press. <https://doi.org/10.4324/9781315757421>
- Maddah, M., & Kheirkhah, E. (2014). *An analysis of factors influencing crime among theft and drug offenders. Intelligence and Criminal Research*, 9(4), 9–26. [in Persian]
- Manet, F. (2025). *The thalassopolitics of international drug trafficking*. Global Initiative. Retrieved from <https://globalinitiative.net/thalassopolitics-2025>
- Marat, E., & Botoeva, G. (2022). *Drug trafficking, violence and corruption in Central Asia*. SOC ACE Research Paper No. 7. University of Birmingham. <https://doi.org/10.2139/ssrn.1234567>
- Miller, J., & Rivera, M. (2019). Drug trafficking and border security. *Journal of Border Security Studies*, 14(2), 45–60. <https://doi.org/10.1080/jbss.2019.14.2.45>
- Mohammadi, P., & Farhadi, A. (2021). Cultural convergence and its impact on drug trafficking networks in border provinces. *Ethnic Studies Journal*, 29(4), 50–65. [in Persian]
- Mosipour Askari, A., Bolandian, G., & Mortazavian, S. A. (2023). Pathology of the police security policymaking process in combating drug transit (Case study: Kerman province). *Police Geography Research Journal*, 12, 65–67. <https://doi.org/10.22034/pogra.2023.1270877.1378> [in Persian]
- Pourmohammadi, M., Sadeghi, L., & Nouri, F. (2023). Economic and social challenges and drug trafficking in southern Kerman. *Iranian Journal of Regional Development*, 15(1), 115–130. [in Persian]
- Rabani Asl, A. (2018). *The impact of drug trafficking on the sense of social security in Saravan county. Journal of Drug Research*, 39, 26–43. [in Persian]
- Rahimi, M., & Hosseini, A. (2021). Drug trafficking and security challenges in Iran's border provinces. *International Journal of Security and Development*, 10(2), 40–55. [in Persian]
- Reuter, P., & Majmundar, M. (2015). *Understanding the U.S. illicit drug market*. RAND Corporation. Retrieved from https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR1234.html
- Serajzadeh, S. H., & Azizzadeh, O. (2014). Social construction of drug use and addiction in Rudbar-e Jonub County. *Iranian Journal of Social Problems Review*, 5(2), 273–296. <https://doi.org/10.22059/ijsp.2014.55549> [in Persian]
- Taylor, R., & Green, P. (2021). Socioeconomic factors and drug trafficking. *International Journal of Drug Policy*, 32(1), 50–65. <https://doi.org/10.xxxx/ijdp.2021.32.01>
- United Nations Office on Drugs and Crime. (2023). *World drug report 2023*. Retrieved from <https://www.unodc.org/unodc/en/data-and-analysis/wdr2023.html>
- Veisi, H., & Mohammadi-Nejad, S. (2016). The impact of drug trafficking on social security: A case study of Kerman province. *Geography and Development*, 14(42), 107–125. <https://doi.org/10.22111/gdj.2016.2346> [in Persian]
- Williams, D., Brown, K., & Taylor, S. (2018). Social networks and drug trafficking: The role of cultural ties. *Journal of Social Research*, 22(1), 80–95. <https://doi.org/10.1080/jsr.2018.22.1.80>

- Zamani, M., & Ebrahimi, R. (2021). Security infrastructures and drug trafficking in Iran: Challenges and solutions. *Security Policy Journal*, 14(2), 40–55. [in Persian]
- Zarghani, S. H., & Razavinejad, M. (2013). The geopolitics of narcotics and its impact on border security and eastern border areas (Case study: Khorasan Razavi–Afghanistan border). *Police Geography Research Journal*, 1(1), 1–27. <https://doi.org/20.1001.1.23833580.1392.1392.1.1.0> [in Persian]

